

บทที่ ๔

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านวังหอน

ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชุมชนบ้านวังหอนเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีพัฒนาการสืบทอดกันมาหลายร้อยปี จึงได้สร้างสม วัฒนธรรมของชุมชนมายาวนาน จนก่อเกิดเป็นวิถีชุมชนที่ผู้คนได้ถือปฏิบัติเป็นอัตลักษณ์ของตนเองเป็น กระบวนการสร้างสรรค์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านต่างๆ เช่น คติความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม หัตถกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อชุมชน เพราะเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถ นำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์กับชุมชน ทุนวัฒนธรรมของชุมชนบ้านวังหอน มีลักษณะเด่นหลายประการ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อประโยชน์ต่อการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมเอกลักษณ์เด่นทาง วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน ทำให้มีการคิดเป็นคำขวัญของชุมชนไว้ว่า

หลวงพ่อบ้าง	แหล่งขมิ้น
ถิ่นห้วยน้ำใส	ถ้ำหลากหลาย
ดอกไม้หลากหลาย	ผลไม้มากมาย
ทุเรียนพันธุ์เดิม	

คำขวัญดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นอัตลักษณ์เดิมภายในชุมชนบ้านวังหอนได้เป็นอย่างดี ซึ่งประกอบด้วย หลวงพ่อบ้างอันเป็นที่เคารพบูชาของผู้คนในชุมชนและเป็นพระเกจิอาจารย์ที่ประชาชน ทั่วไปให้ความนับถือ พื้นที่จำนวนมากใช้เป็นปลูกขมิ้นและมีอ่างน้ำ ห้วยน้ำใสขนาดใหญ่กักเก็บน้ำไว้ เพื่อการอุปโภคและบริโภคของชุมชน มีถ้ำธรรมชาติที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง เช่น ถ้ำคนธรรพ์ ถ้ำวังนายพุด ถ้ำหนักเหียง ถ้ำไประวัด เป็นต้น และชุมชนบ้านวังหอนยังมีส่วนผลไม้ นานาชนิด เช่น ทุเรียน ฝรั่งกลางสาต มังคุด เป็นต้น และดอกไม้ป่าหลากหลายชนิด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุน ธรรมชาติที่ควรนำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชนอย่างเหมาะสม รายละเอียดของทุนทางวัฒนธรรมของ ชุมชนบ้านวังหอนที่น่าสนใจมีดังนี้

๑. ทุนทางด้านความเชื่อและศาสนา

ความเชื่อและศาสนาเป็นทุนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชุมชนบ้านวังหอน ซึ่งเป็นสิ่งที่ น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ชุมชนปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน แม้ว่าจะพบทั่วไปในทุก ชุมชน แต่ที่ชุมชนวังหอนมีลักษณะเด่นหลายประการ พอจะแบ่งประเด็นศึกษาได้ดังนี้

๑.๑ ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนบ้านวังหอนความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนส่วนใหญ่เกี่ยวกับ ความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ตามธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษหรือลักษณะเด่น เช่น ทวดคือ

เทวดาน้ำเวียน ทวดหรือเทวดาน้ำทะเลภูเขา ทวดเขารังด้อ ปู่เจ้าสมิงพลาย(ปู่เจ้าฟ้า) เทวดาน้ำลงรู ทวดวังหอน ตาหลวงเดช ตาหลวงราม ตาหลวงแสง เป็นต้น ทวดเหล่านี้เป็นที่นับถือของผู้คนในชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเชื่อว่าเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่คอยคุ้มครองหมู่บ้าน ผู้ที่กราบไหว้บูชา จะได้รับการช่วยเหลือ ผู้ที่ลบหลู่จะได้ขับโทษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติได้เป็นอย่างดี เป็นการควบคุมให้ผู้คนในหมู่บ้านประพฤติปฏิบัติในทางดีงาม การที่ผู้ให้ความเคารพต่อวิญญาณเหล่านี้อย่างเหนียวแน่น อาจเป็นไปได้ว่าเดิมชุมชนนี้ไม่มีวัดทางพุทธศาสนาที่จะให้ประชาชนได้ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทวดหรือเทวดาบริเวณชุมชนบ้านวังหอนและบริเวณใกล้เคียง ส่วนใหญ่มีประวัติไม่ค่อยชัดเจนที่พอสืบประวัติได้มีดังนี้

ทวดน้ำเวียนหรือเทวดาน้ำเวียน เป็นทวดหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่บริเวณเขาคัดแข้ง ตรงบริเวณที่ปัจจุบันสร้างเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน เดิมมีศาลสร้างด้วยไม้ เรียกว่า“หลาทวด” ต่อมาเมื่อศาลเดิมหักพังไปจึงได้สร้างศาลใหม่ด้วยปูนบริเวณเชิงเขาคัดแข้ง เนื่องจากสมัยเดิมบริเวณนี้เป็นทางเดินเข้าหมู่บ้านเป็นทางแคบๆ เดินผ่านได้ยากจึงเรียกว่า “ซัดคัดแข้ง”¹ ทุกคนต้องผ่านศาลทอดและต้องแสดงความเคารพทุกครั้งที่ผ่านมาเข้าหมู่บ้านหรือออกจากหมู่บ้าน ปัจจุบันถนนได้รับการพัฒนาใหม่มีการขุดถนนให้กว้างขึ้นรถผ่านไปมาได้สะดวก ซึ่งว่ารถทุกคันที่ผ่านบริเวณนี้ ต้องบิบนแด่แสดงความเคารพต่อทวด

ทวดน้ำเวียนชาวบ้านเชื่อว่าป็นภูผือกหัวมีหงอนแบบหงอนไก่ลำตัวขนาดเท่าต้นหมาก สมัยก่อนมักปรากฏตัวให้คนเห็นอยู่เสมอ และมักปรากฏให้เห็นตัวบริเวณน้ำเวียน ชาวบ้านที่พบมักเห็นทวดงูนอนเช่นน้ำเห็นแต่หงอนบนหัว ซึ่งเป็นที่มาของชื่อว่า วังหงอนแล้วเปลี่ยนเป็นวังหอนที่เป็นชื่อของหมู่บ้าน² ความศักดิ์สิทธิ์ของทวดน้ำเวียนชาวบ้านเล่ากันมาว่า ครั้งหนึ่งมีชายคน ดิทยาเสพติดได้เข้าไปทำลายทูปรูปปั้นทวดพังทลายทั้งหมดต่อมชายทั้ง ๓ คน คนหนึ่งถูกรถยนต์ชนตาย อีก ๒ คนจมน้ำตายโดยไม่ทราบสาเหตุทั้งที่บริเวณคนตายนี้ เต็มไม่น่าจะตายได้ แต่ชาวบ้านเชื่อว่าถูกทวดลงโทษจนถึงแก่ความตาย³ ในสมัยก่อนคณะหนังตะลุงหรือคณะมโนราห์เดินทางผ่านบริเวณนี้ ต้องหยุดแสดงบูชาทวดเสียก่อนจึงจะเดินทางต่อไปได้ หากไม่ปฏิบัติทวดจะให้โทษทำให้การเดินทางไม่ปลอดภัยหรือการแสดงติดขัดไม่ราบรื่น

¹สัมภาษณ์นายอุดม ทองนุรี บ้านเลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖

²สัมภาษณ์นายอัญญา สังข์ทอง บ้านเลขที่ ๒๕/๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๖

³สัมภาษณ์นายเจริญ รักกำเนิด บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗

ทวดหรือเทวดาน้ำทะเลเขา เป็นทวดสถิตอยู่เชิงเขาทางทิศเหนือของหมู่บ้านตรงบริเวณน้ำทะเลเขาออกมาชาวบ้านจึงเรียกว่า “ทวดน้ำทะเลเขา” ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นทวดงูใหญ่ เป็นเพศหญิงหรือเพศเมีย ซึ่งเป็นเมียของทวดไร่สายแต่ไม่ทราบสถิตอยู่ที่ไหน¹ ทวดน้ำทะเลเขาชาวบ้านนับถือมาก เพราะเป็นทวดที่คอยคุ้มครองหมู่บ้านเช่นเดียวกับทวดน้ำเวียน คนที่เข้ามาพักอาศัยหรือเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนจะต้องเอ่ยชื่อทวดหรือบอกกล่าวทวดให้ทราบเสียก่อนเป็นการขออนุญาตเข้ามาพักอาศัยทวดจะได้คุ้มครอง

ปู่เจ้าฟ้าหรือปู่เจ้าสมิงพลาย เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ที่ศาลภายในโรงเรียนบ้านวังหอน ปู่เจ้าสมิงพลาย เดิมเป็นชาวจังหวัดสงขลาได้เดินทางเข้ามาพักอาศัยอยู่ที่ถ้ำวังนายพุด ถ้ำแห่งนี้มีถ้ำหลายถ้ำ เมื่อถึงแก่กรรมแล้ว กลายเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ผู้คนนับถือว่าเป็นปู่เจ้าผู้เฝ้ารักษาเหล็กไหลในภูเขาต่างๆ และคอยคุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้านนิยมนำพานไหว้ปู่เจ้าช่วยเหลือเมื่อเวลาได้รับความทุกข์ร้อนต่างๆ อยู่เสมอ สมัยก่อนมีการทรงปู่เจ้าสมิงพลายเพื่อให้ช่วยเหลือผู้คนในชุมชน แต่ปัจจุบันได้เลิกไปแล้ว

คนธรรพ์ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าคนธรรพ์สถิตอยู่หลายแห่ง แต่ที่รู้จักกันดีคือ สถิตอยู่ภายในถ้ำคนธรรพ์ ซึ่งเป็นถ้ำกว้างขวางยาวประมาณ ๒๐๐ เมตร มีแอ่งน้ำหินงอกหินย้อยสวยงาม ชาวบ้านนับถือว่าเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่เข้าไปในถ้ำนี้ถ้ามีบุญจะได้ยินเสียงระฆังดัง โดยเฉพาะเสียงระฆังจะดังในวันเสาร์และวันอังคารและจะปรากฏรอยเท้าคนธรรพ์ให้เห็นภายในถ้ำเสมอ

รอยเท้าคนธรรพ์จะปรากฏบนพื้นถ้ำ โดยสังเกตถ้าเป็นรอยเท้าคนธรรพ์จะปรากฏรอยปลายเท้าให้เห็นส่วนสันเท้าจะไม่ปรากฏ เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าคนธรรพ์เดินด้วยปลายเท้า นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าคนธรรพ์อาศัยอยู่ในถ้ำนายพุดด้วยและมีอ่างน้ำหิน ภายในอ่างมีลูกทราย หรือหินลักษณะกลมเกิดขึ้นเองเก็บเท่าไรก็ไม่หมด และเกิดขึ้นเรื่อยๆ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นลูกธนูคนธรรพ์ มีคนเข้าไปเก็บนำไปใช้เป็นวัตถุมงคล²

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ อีกจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับทวดหรือวิญญาณบรรพบุรุษ และเทวดาต่างๆ แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นความเชื่อสืบต่อกันมา ชาวบ้านไม่ค่อยทราบประวัติที่ชัดเจนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น แสดงให้เห็นว่าเป็นการขาดการถ่ายทอดและสืบทอดเรื่องราวเหล่านี้อย่างแท้จริง จึงทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเริ่มเลือนหายไปจากความทรงจำของคนรุ่นปัจจุบัน เช่น ดาหลวงเดช ดาหลวงราม เป็นเสือมีศาลอยู่หน้าควนหรั่ง ทวดเขารังถือเป็นทวดงู

¹สัมภาษณ์นายเจริญ รักกำเนิด บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗

²สัมภาษณ์ นายเจริญ รักกำเนิด บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗

³สัมภาษณ์ นายเจริญ รักกำเนิด บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗

มีศาลอยู่เขารังด้อยเส้นทางไปบ้านในเตา อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ตาหมื่นเกล็ด ขายนาง มีรูปปั้นรูปคนนั่งบนนาหรือรูปรก ภายในวัดทุ่งชุมพล ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุงต่อแดนกับบ้านวังหอน¹

ความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ แม้ว่าปัจจุบันจะลดน้อยลงจากคนรุ่นใหม่เนื่องจากขาดการเรียนรู้ การถ่ายทอดและสืบทอดจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นใหม่ค่อยๆ หดไป ดังนั้นชุมชนควรจะฟื้นฟูสิ่งเหล่านี้ เพื่อให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในอันที่จะประกอบคุณงามความดีและเป็นการสร้างระบบคุณค่าให้กับผู้คนในชุมชนได้ทำความเข้าใจและเรียนรู้ในแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งจะประโยชน์ต่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนในชุมชน

๑.๒ ความเชื่อทางศาสนา ผู้คนในชุมชนบ้านวังหอนทุกคนนับถือพุทธศาสนา ดังนั้นความเชื่อทางศาสนาส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์ ผสมผสานกับความเชื่อด้านสิ่งเหนือธรรมชาติหรือผีบางเทวดาและวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ ดังได้กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามชุมชนบ้านวังหอนแม้ผู้คนจะนับถือพุทธศาสนา เมื่อมีเทศกาลบุญตามประเพณี ทางชาวบ้านจะเดินทางไปทำบุญที่วัดถ้ำพระพุทธโกมีย์ ตำบลท่างิ้ว อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เป็นวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชนบ้านวังหอน ระยะทางประมาณ ๒.๕๐ กิโลเมตร เนื่องจากวัดนี้มีหลวงพ่อแสง รมมสโร เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นชาวบ้านวังหอนที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ต่อมาหลวงพ่อแสงได้สร้างวัดวังหมพุทธารามขึ้นบนที่ดินของท่านเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕² และท่านได้ย้ายไปจำพรรษาที่วัดวังหมพุทธาราม

จนมรณภาพ

เมื่อ

พ.ศ. ๒๕๓๘

หลวงพ่อแสง รมมสโร เป็นพระเถระที่ชาวบ้านให้ความนับถือมากและเชื่อว่าเป็นพระสงฆ์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์และอธิษฐานให้ประชาชนได้เห็นเสมอ ซึ่งมีตัวอย่างดังนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับแคล้วคลาดภัย อัญญา สังข์ทอง ชาวบ้านอาวุโสของบ้านวังหอนได้เล่าให้ฟังว่า ในสมัยที่กลุ่มคอมมิวนิสต์เคลื่อนไหวอยู่บริเวณชุมชนบ้านในเตาอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เขตรอยต่อกับชุมชนบ้านวังหอน ครั้งหนึ่งพวกคอมมิวนิสต์ ได้ล่อลวงฝ่ายทหารจนทหารทยอยหลบเข้าไปอยู่ในถ้ำพระพุทธโกมีย์ ซึ่งเป็นที่จำพรรษาของหลวงพ่อแสง รมมสโร ทหารไม่สามารถออกจากถ้ำได้ หลั่งเข้าหลังจากหลวงพ่อแสงฉันอาหารเสร็จแล้ว ท่านได้บอกทหารให้เดินตามหลังท่านไปห้ามออกนอกทาง จนพ้นแนวล้อมของพวกคอมมิวนิสต์ โดยไม่มีอันตราย ซึ่งชาวบ้านเชื่อหลวงพ่อแสงได้ใช้วิชากำบังตัว

¹ สัมภาษณ์ นายอัญญา สังข์ทอง บ้านเลขที่ ๒๕/๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

² สัมภาษณ์ นายอัญญา สังข์ทอง บ้านเลขที่ ๒๕/๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ทำให้พวกคอมมิวนิสต์มองไม่เห็นท่านและทหารที่เดินออกไป¹

ความเชื่อเกี่ยวกับการย่อระยะทาง ชาวบ้านเชื่อว่าหลวงพ่อแสงมีวิชาอาคมเกี่ยวกับการย่อระยะทางได้ การเดินทางสมัยก่อนยังไม่มีถนนหรือรถยนต์เหมือนปัจจุบัน หลวงพ่อแสงจะเดินทางติดต่อระหว่างบ้านวังหอนกับวัดถ้ำพระพุทธโกมัยอยู่เสมอหรือเวลาท่านได้รับกิจนิมนต์ไปในสถานที่ไกลๆ ท่านจะเดินทางคนเดียวมีร่มป้องกันฝน ๑ คัน ครั้งหนึ่งมีคณะชาวบ้านในเตมารับท่านที่บ้านวังหอนท่านบอกให้กลุ่มชาวบ้านเดินทางไปก่อน ปรากฏว่าเมื่อกลุ่มชาวบ้านไปถึงวัดถ้ำพระพุทธโกมัย บ้านในเตาพบว่าหลวงพ่อแสงไปถึงวัดก่อนแล้ว หรือคราวหนึ่งชาวบ้านอำเภอชะอวดได้นิมนต์ท่านไปทำพิธีที่ขี้ในอำเภอชะอวด ได้นำรถยนต์ไปรับท่านที่บ้านวังหอน ท่านบอกให้รถยนต์กลับไปก่อน ท่านจะเดินทางไปเอง ปรากฏว่าเมื่อชาวบ้านไปถึงอำเภอชะอวด พบว่าหลวงพ่อแสงไปถึงก่อนแล้ว ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าท่านใช้วิชาย่อระยะทาง²

ความเชื่อเกี่ยวกับร่างหลวงพ่อแสงกลายเป็นหิน ชาวบ้านเชื่อว่าหลังจากหลวงพ่อแสง ธรรมสโร ได้มรณภาพไปแล้วไม่มีกลิ่นเหม็น สรีระหรือร่างกายของท่านได้แห้งแข็งจนกลายเป็นหินไม่มีใครกล้าเผาศพของท่าน ต่อมานายสนั่น(หุ่น) และนางจูน ราชแสง พร้อมด้วยบุตรได้สร้างโรงแก้วบรรจุร่างหลวงพ่อแสง ธรรมสโร เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๐ และสร้างมณฑปหรือวิหารประดิษฐานไว้ที่วัดวังหมพพุทธาราม ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวัดวังหมวิปัสสนา ร่างหลวงพ่อแสง ธรรมสโร จึงเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวบ้านวังหอนและบริเวณใกล้เคียงตลอดถึงผู้นิยมพรเครื่องของขลังทั่วไปอีกด้วย โดยเฉพาะทุกวันที่ ๕ มีนาคมของทุกปีมีการจัดงานวันเปลี่ยนผ้าจีวรให้ร่างหลวงพ่อแสง ซึ่งชาวบ้านวังหอนและประชาชนทั่วไปที่นับถือ ความศักดิ์สิทธิ์และคุณงามความดีของท่านจะมาร่วมกันเป็นจำนวนมาก

ความเชื่อเกี่ยวกับพระเครื่องรางของขลัง หลวงพ่อแสง ธรรมสโร ได้รับการนับถือจากประชาชนทั่วไปว่าเป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ สมัยที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำพระพุทธโกมัย อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ท่านได้สร้างพระเครื่องของขลังขึ้นหลายชนิดเพื่อแจกจ่ายและหาทุนบำรุงพระพุทธศาสนาและบูรณะวัด พระเครื่องของท่านที่ประชาชนนิยมมาก เช่น เหรียญรูปเหมือนรุ่นแรก และรุ่นต่อมา รูปเหมือนหล่อโลหะ รูปเหมือนทำด้วยวาน ๑๐๘ รูปพระฤๅษีหล่อโลหะผสมตะกั่ว ผ้ายันต์รอบมือรอบเท้า เป็นต้น พระเครื่องรางของขลังเหล่านี้ชาวบ้านเชื่อว่ามีพุทธคุณ ครอบคลุมนทุกด้าน ได้แก่ เมตตา มหานิยม โชคลาภ แคล้วคลาดภัย มหาอุดคงกระพันชาตรี จึงเป็นที่นิยมแสวงหาของประชาชนทั่วไป ปัจจุบันวัตถุมงคลเหล่านี้มีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ

¹สัมภาษณ์ นายอัญญา สังข์ทอง บ้านเลขที่ ๒๕/๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๖

²ข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม ณ หอประชุมประจำหมู่บ้านวังหอน หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗.

³ข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม ณ หอประชุมประจำหมู่บ้านวังหอน หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗.

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีต่อกระดูก หลวงพ่อแสง ธรรมสโร ได้ศึกษาคำরাแพทย์แผนไทยมตั้งแต่สมัยยังไม่อุปสมบทและเคยเป็นหมอรักษากระดูกหัก โดยใช้ยาสมุนไพรและคาถาอาคมประกอบกันคาถาที่ใช้ เรียกว่า “คาถาปิดเอ็นต่อกระดูก” มีตัวบทคาถาไว้ว่า

“พุท ธัง หิน หัก ธัม มัง หิน ต่อ ขื่อ หัก ขื่อ ดิคลิก กลาด สะบัด หาย ฤ ฤา ฤ ภา”¹

วิชาการรักษาโรคกระดูกหักกระดูกแตก ชาวบ้านมีความเชื่อว่าหลวงพ่อแสงสามารถรักษาให้หายได้ สมัยท่านมีชีวิตอยู่ประชาชนส่วนใหญ่ทั้งใกล้และไกลจะพากันมาพึ่งท่านเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะไม่ไปรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐเพราะกลัวจะถูกตัดแขนหรือขาทำให้พิการไปตลอดชีวิต

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ นอกจากหลวงพ่อแสงจะมีวิชาคาถาอาคมทางไสยศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่ได้เรียนวิชามาจากสำนักวัดเขาอ้ออำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าในชุมชนบ้านวังหอน ยังมีศิษย์สำนักวัดเขาอ้อที่เป็นฆราวาสอาศัยอยู่ด้วย คือ นายจรูญรักกานิด บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นหมอไสยศาสตร์ที่ใ้การถ่ายทอดวิชาจากพระครูสิทธิขยาภิรัต(เอียด) อดีตเจ้าอาวาสวัดคอนสาลา อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และยังเป็นศิษย์ของขุนพันธรักษ์ราชเดช แห่งเมืองนครศรีธรรมราช หมอจรูญ รักกานิด เป็นหมอรักษาคนถูกคุณไสยและประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น ตั้งศาลพระภูมิ ทำพิธีแก้แค้นที่จากร้ายให้กลับเป็นดี ทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีสวดบ้าน เป็นต้น ดังตัวอย่างผู้ที่ถูกคุณไสย จะต้องทำพิธีถอนเครื่องประกอบพิธีมี หมาก พลุ ฐูป เทียน ๕ คำ ที่ครู ถ้าขนาดใหญ่ใช้เงิน ๑๑๕ บาท ถ้าขนาดเล็กใช้เงินใส่พานครู ๕๕ บาท หมอทำพิธีข่มขุมครูหรือข่มขุมเทวดา ตั้งนะโม เสกคาถาโอการเพชฌัญญ์ ทำน้ำมันดั่งเสกสังพระแม่ธรณี² แล้วใช้น้ำมันดั่งรดหรืออาบ คนถูกคุณไสยก็จะหาย

ความเชื่อเกี่ยวกับเหล็กไหล เนื่องจากชุมชนบ้านวังหอนเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในหุบเขาในเขตป่าต้นน้ำลำธารหลายสาย มีภูเขาล้อมรอบ เช่น เขาวังนายพุด เขาหน้าอ้ายหมี่ เขาควนหัวช้าง เป็นต้น ภูเขาเหล่านี้มีเพิงผาและถ้ำจำนวนมาก ถ้ำหลายแห่งบริเวณชุมชนบ้านวังหอน ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่สถิตของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีภายในถ้ำหลายแห่ง ได้แก่ “เหล็กไหล” ซึ่งผู้คนนับถือเป็นวัตถุมงคลที่ใช้ป้องกันตัวได้พ้นทางไม่เข้าเป็นมหาอุดเหล็กไหลมีหลายชนิดทั้งที่เป็นของเหลวและวัตถุของแข็ง ถ้ำที่พบเหล็กไหล เช่น ถ้ำคนธรรพ์ ถ้ำนายพุด ถ้ำห้วยยูง

¹สัมภาษณ์ นางสาวกนิ นาคเกลี้ยง(ศรีสุข) บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖

²สัมภาษณ์ นายจรูญ รักกานิด บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗

ถ้าโปะวัด เป็นต้น เหล็กไหลที่อยู่ภายในถ้ำชาวบ้านเชื่อว่ามิเทวดา หรือเจ้าที่เป็นผู้คุ้มครองรักษาเช่น ปู่เจ้าฟ้าหรือปู่เจ้าสมิงพลาย เป็นผู้เฝ้าเหล็กไหลที่ถ้ำห้วยยุง เป็นต้น หมู่แห่งก็มีการสร้างศาลไว้ด้วย เช่น ศาลเหล็กไหลห้วยยุง เป็นต้น¹ เหล็กไหลเหล่านี้ผู้ที่เข้าไปนำออกมาได้ต้องเป็นผู้มีวิชาแก่กล้า เพราะต้องใช้คาถาอาคมตัดเหล็กไหล ดังนั้นจึงมีผู้ที่ประสงค์จะหาเหล็กนำมอมมาตัดเหล็กไหลในถ้ำบริเวณ ชุมชนบ้านวังหอนอยู่เสมอ บางคนบอกว่ามีคนได้ไปบ้างแต่บางคนบอกว่าไม่ได้ เพราะเรื่องเหล็กเป็นเพียงตำนานที่เล่าขานของคนบางกลุ่มเท่านั้น

ความเชื่อเหล่านี้เป็นความคิดพื้นฐานของผู้คนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่ป่าดงน้ำที่ห่างไกลจากความเจริญของบ้านเมืองสมัยใหม่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติอันเป็นอำนาจควบคุมพฤติกรรมของผู้คนบริเวณชุมชนบ้านวังหอน ซึ่งได้สั่งสมเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ควรนำมาพัฒนาและปรับเปลี่ยนให้เกิดประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางพัฒนาชุมชนบ้านวังหอนต่อไป

๒. ทุนด้านประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีเป็นสิ่งที่ชุมชนได้ถือปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา จนเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียม ประเพณี และประเพณีหลายอย่างมีการประกอบพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนเคารพนับถือ ประเพณีและพิธีกรรมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาของชุมชนบ้านวังหอนมีหลายอย่างที่น่าสนใจทั้งประเพณีในรอบปีและประเพณีในรอบชีวิต เช่น ประเพณีแต่งงาน ประเพณีงานศพ ประเพณีตบวาด ประเพณีวันเปลี่ยนผ้าหลวงพ่อแสง เป็นต้น ประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้ เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านวังหอนที่มีการสั่งสมมายาวนานจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีการถ่ายทอดและสืบทอดต่อไป

๒.๑ ประเพณีวันสารทไทยหรือประเพณีชิงเปรต ประเพณีชิงเปรต หรือประเพณีทำบุญเดือน ๑๐ หรือประเพณีวันสารทไทย เป็นประเพณีบุญอันยิ่งใหญ่ของชาวพุทธในภาคใต้ ในแต่ละปีจะจัดขึ้น ๒ ครั้งๆ แรกทำพิธีในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ และครั้งที่ ๒ ทำพิธีในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐

ประเพณีชิงเปรต ครั้งที่ ๑ ตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ประเพณีนี้มีการทำพิธีเหมือนกันหรือคล้ายกันทุกพื้นที่ในภาคใต้ เนื่องจากเป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อชิงเปรตหรือบรรพบุรุษปู่ย่าตายายที่ไ้ตายไป บางส่วนไปตกนรกไม่ได้สุกไม่ได้เกิด จากทุกได้ยากอยู่ในเมืองนรก พอถึงวันแรม ๑ ค่ำ ของทุกปี ยมบาลจะปล่อยเปรต ออกไปเยี่ยมลูกหลานที่เมืองมนุษย์ทางฝ่ายลูกหลาน

¹สัมภาษณ์ นายจรัญ รักกำเนิด บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗

ก็ต้องทำบุญเลี้ยงต้อนรับ เรียกกันว่า “เดือน ๑๐ แรก”¹ หรือวันรับเปรต ชาวบ้านจะนำอาหารไปถวายพระสงฆ์ที่วัดใกล้บ้าน หรือผู้ที่อยู่ใกล้บ้าน ก็จะกลับไปที่บ้านเดิมเพื่อร่วมทำบุญกับญาติพี่น้องถือว่า เป็นวันรวมญาติ

ประเพณีชิงเปรต ครั้งที่ ๒ ตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี เรียกว่า “วันส่งเปรต” หรือ “เดือน ๑๐ หลัง” ชาวบ้านเชื่อว่าวันนี้เป็นการทำบุญเพื่อส่งเปรตกลับเมืองนรก ชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานไปถวายพระสงฆ์ที่วัดเหมือนกับการทำบุญครั้งแรก

ในส่วน of ชาวบ้านชุมชนบ้านวังหอน มีการถือปฏิบัติประเพณีบุญเดือน ๑๐ สืบทอดกันมาทุกปี ในสมัยที่ยังไม่มีการสร้างวัดวังหอนพุทธาราม หรือวัดวังหอนวิปัสสนา ชาวบ้านจะเดินทางไปทำบุญที่วัดในบริเวณใกล้เคียง แต่ส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่วัดถ้ำพระพุทธโกษีย์ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เพราะเป็นวัดที่อยู่ใกล้ และเป็นวัดที่ หลวงพ่อแสง ธรรมสโร ชาวบ้านวังหอนเป็นเจ้าของวัด บางส่วนไปทำบุญที่วัดเขาพระทอง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ร่วมกันสร้างศาลาไว้กลางหมู่บ้าน(ปัจจุบันคือวัดวังหอนพุทธาราม)แล้วนิมนต์พระสงฆ์จังหวัดต่างๆ มาประกอบพิธีร่วมกัน) ซึ่งต่อมาสถานที่นี้ได้กลายเป็นวัดวังหอนพุทธาม²

การทำบุญเดือน ๑๐ ของชาวบ้านวังหอนได้ประกอบพิธีบุญทั้งวันเดือน ๑๐ แรก และวันเดือน ๑๐ หลัง แต่วันที่มีชาวบ้านไปร่วมทำบุญมากที่สุดส่วนใหญ่นิยมวันเดือน ๑๐ หลัง หรือวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ชาวบ้าน เรียกว่า “วันทำบุญใหญ่” ในวันที่ชาวบ้านในชุมชนและญาติพี่น้องที่อยู่ต่างพื้นที่จะเดินทางกลับมาทำบุญที่วัดวังหอนพุทธาราม โดยในตอนเช้าชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานไปถวายพระ มีขนมเดือน ๑๐ ประกอบด้วย ขนมพอง ลา ขนมเบ้ซั่ม (ขนมเจาะหู) ขนมบ้า และขนมเทียน ขนมเหล่านี้ล้วนมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ คือ ขนมพองใช้แทนเครื่องประดับ ขนมลาใช้แทนเสื้อผ้า ขนมเบ้ซั่มใช้แทนเบาะหรือสตางค์ ขนมบ้าใช้แทนเงินเหรียญ ส่วนขนมเทียนใช้แทนหมอน นอกจากนี้ก็ใช้ขนมอื่น ๆ ที่ทำในท้องถิ่นหรือซื้อมาจากที่อื่นๆ ประกอบการทำบุญด้วยก็ได้ขนมเหล่านี้ บางครอบครัวหรือบางชุมชนจะจัดใส่ภาชนะร่วมกันเป็นรูปทรงจรวดหรือทรงเจดีย์มีลักษณะสวยงาม

เรียกว่า “หมักรับ” หรือ “สำรับ” ชาวบ้านวังหอนจะนำ หมักรับ ไปถวายพระสงฆ์ที่วัด แต่ละปีประชาชนจะไปร่วมพิธีจำนวนมาก พระสงฆ์ภายในวัดทั้งหมดร่วมทำพิธีสวดมนต์ไหว้พระและพิธีบังสุกุลถวายสังฆทาน โดยชาวบ้านจะนำขนมคาวหวานไปร่วมกันกลางลานวัดที่ทำเป็นร้านยพื้นสูง หลังจากพระสงฆ์ทำพิธีเสร็จ ชาวบ้านที่มาจะแย่งชิงอาหารเพื่อนำกลับไปบ้านเพราะถือว่าเป็นอาหารมงคลที่เหลือจากบังสุกุลถวายสังฆทานไปให้เปตชน และเพื่อให้สนุกสนานบางครั้งมีการสร้างร้านเปรตให้สูง โดยทำเสาด้วย

¹ ภิญญ จิตต์ธรรม.(๒๕๒๐). ขนบธรรมเนียมประเพณี คติชาวบ้านอันดับ ๑๒.สงขลา : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์(จึงจึง)

² ข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม ณ หอประชุมประจำหมู่บ้านวังหอน หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗.

ต้นหมากสูงประมาณ ๒๐ เมตร แล้วนำอาหารคาวหวานใส่ในร้าน ที่ขาดไม่ได้คือเงินจำนวนตามต้องการเสร็จแล้วนำน้ำมันไปทาต้นหมาก แล้วให้ผู้มาร่วมพิธีแข่งขันปีนขึ้นต้นหมาก เพื่อเก็บเงินบนยอดเสาร้านปรตเป็นรางวัล ซึ่งเป็นที่สนุกสนานของกลุ่มวัยรุ่น เสร็จพิธีจึงแยกย้ายกันกลับบ้านเรือน

๒.๒ ประเพณีวันทุเรียนหล่น การจัดงานวันทุเรียนหล่น เป็นงานประเพณีใหม่ของชาวบ้านวังหอนที่เกิดขึ้น เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นการจัดงานครั้งที่ ๑๑ เหตุผลของการจัดงานนี้ เนื่องจากบริเวณชุมชนบ้านวังหอนเป็นพื้นที่หุบเขาป่าดงน้ำที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณผลไม้นานาชนิด โดยเฉพาะต้นทุเรียนป่ามีจำนวนมากหลายพันต้น แต่ละปีเมื่อถึงฤดูทุเรียนสุก ประมาณเดือนสิงหาคม – กันยายน ของทุกปี จะเกิดปรากฏการณ์ผลทุเรียนหล่นจากต้นวันละจำนวนมาก จากคำบอกเล่าของชาวบ้านวังหอน ได้เล่าว่า อดีตที่ป่ายังอุดมสมบูรณ์วันหนึ่งมีทุเรียนหล่นจากต้น ประมาณ ๑,๐๐๐ – ๒,๐๐๐ ลูก ทำให้พื้นที่ในหมู่บ้านทั้งหมดหอมไปด้วยกลิ่นทุเรียนสุก จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านวังหอม” ก่อนจะเปลี่ยนเป็นชื่อบ้านวังหอนในภายหลัง¹

ข้อมูลดังกล่าวเป็นการยืนยันถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินแดนแห่งนี้เปรียบเสมือนพื้นที่ป่าแห่งดงทุเรียน แม้ว่าวาทภัย เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ จะเป็นส่วนทำลายต้นทุเรียนจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้เท่ากับการทำลายจากจัญญ์เปิดให้นายทุนสัมปทานป่า ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๔ และพ.ศ. ๒๕๓๑ มีการเปลี่ยนป่าเป็นสวนยางพาราโดยการสนับสนุนของกองทุนสงเคราะห์สวนยาง ทำให้ต้นทุเรียนถูกทำลายเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ทุเรียนป่าบริเวณนี้ให้อยู่คู่กับบ้านวังหอนต่อไป จึงจัดให้มีงานวันทุเรียนหล่น ครั้งที่ ๑ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นต้นมา ส่วนวันที่จัดงานในแต่ละปีจะไม่แน่นอน อยู่ระหว่างเดือนสิงหาคม – กันยายน โดยกำหนดให้ตรงกับวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ที่เป็นช่วงผลทุเรียนหล่นมาก เช่น พ.ศ. ๒๕๕๖ การจัดงานวันทุเรียนหล่นตรงกับวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๖ สถานที่จัดงานใช้บริเวณโรงเรียนบ้านวังหอน ภายในงานมีกิจกรรมประกวดผลไม้ อาหารในท้องถิ่น นวดแผนโบราณ มิกิพา ได้แก่ ตะกร้อ บอลเลย์ ชักกะเยอ มีการแข่งขันทุเรียน และแข่งขันกินทุเรียน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบ้านในชุมชน และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว² ทำให้ประชาชนภายนอกได้เข้ามาสัมผัสกับบรรยากาศแบบท้องถิ่นอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ชาวบ้านชุมชนบ้านวังหอนได้ประพฤติปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมทั่วไปเหมือนกับชุมชนอื่นๆ ในภาคใต้ เช่น ประเพณีแต่งงาน ประเพณีบวชนาค ประเพณีงานศพ ประเพณีวันว่างหรือประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น ซึ่งไม่มีอะไรโดดเด่นที่แตกต่างไปจากที่อื่นๆ มากนัก

¹ สัมภาษณ์ นายสำอาง ไพบูลย์ บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗.

² สัมภาษณ์ นายอุดม ทองบุรี บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖.

สิ่งเหล่านี้เป็นทุนวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้มีการส่งสืบทอดและสืบทอดต่อๆ กันมาจนเป็นมรดกของชุมชนบ้านวังหอนเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์และส่งเสริมเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนต่อไป

๓. ทุนด้านการทำมาหากิน

ชุมชนบ้านวังหอนเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตป่าเขาที่แวดล้อมด้วยสภาพภูมิศาสตร์ มีภูเขาและเนินสูงล้อมรอบ มีป่าและทรัพยากรจากป่าอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้ผู้ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้มีวิถีในการทำมาหากินหรืออาชีพต่างๆ เพื่อการอยู่รอดล้วนเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้งสิ้น การหาของป่า การทำสวน ทำไร่ทำนา เป็นต้น การทำมาหากินของผู้นับชุมชนบ้านวังหอน ที่น่าสนใจมีดังนี้

๓.๑ การหาของป่า ชุมชนบ้านวังหอนในระยะแรกเป็นชุมชนที่พึ่งพิงทรัพยากรจากป่า เนื่องจากป่าในยุคแรกมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์ป่านานาชนิด เช่น เสือ หมี กวาง หมูป่า เม่น ช้าง นกนานาชนิด เป็นต้น ส่วนผลไม้มีจำนวนมาก เช่น ทุเรียน มังคุด ลำไย เตย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีไม้ที่ใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เช่น หวาย จากสาธุ ยาง หมากรุก เป็นต้น ผลผลิตจากป่าเหล่านี้ผู้คนได้นำมาใช้ประโยชน์เป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอก เช่น ผลไม้แลกกับข้าว หมากรุก แลกกับเกลือหรือข้าว หวาย น้ำมัน แลกกับกะปิหรือเกลือ¹ เป็นต้น การหาของป่านำไปสู่การเกิดวัฒนธรรมการทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการจับสัตว์ และพิธีกรรมการบวงสรวงเจ้าป่า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านก่อนเดินทางเข้าป่า

การเข้าป่าเพื่อหาของป่าเป็นอาหารหรือเก็บผลผลิตจากป่าทุกครั้ง ชาวบ้านจะเลือกวันดี-ร้ายเสียก่อน เมื่อกำหนดวันได้แล้ว ก่อนเข้าป่าต้องทำพิธีบวงสรวงเจ้าป่าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในที่นั้นๆ เช่น ทพนน้ำเวียน ทพนน้ำทะเลเขา บู๊เจ้าฟ้าเป็นต้น เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ช่วยเบิกทาง ช่วยคุ้มครองเวลาเข้าป่าและช่วยเหลือให้มีโชคชัยได้สิ่งของดังประสงค์ ส่วนการดักสัตว์ เครื่องมือที่ใช้กันมากได้แก่ การดักขอน เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งใช้ไม้ดัดเป็นท่อนสอดต่อกันเป็นแพใช้เชือกผูกโยง เมื่อสัตว์เข้ามากินอาหารไม้ขอนจะจับสัตว์ไว้ ใช้เป็นเครื่องดักเม่นและอีเกะ (คล้ายเม่น) นอกจากดักขอนแล้วเครื่องมือที่ใช้ดักเม่นและอีเกะอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า ดักขุดที่ทำด้วยหวาย สัตว์เข้าไปแล้วจะ出不ได้

¹ สัมภาษณ์นายช่วง ชื่นกลิ่น บ้านเลขที่ ๑๓ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗.

² สัมภาษณ์นายสำออง ไพบยจิตร บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗

๓.๒ การตบवाद เป็นวิธีการจับแมลงชนิดหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่า “วาด” ซึ่งเป็นแมลงประเภทหนึ่ง มีลักษณะคล้ายตั๊กแตน แต่ตัวเล็กกว่าลำตัวมีสีเขียว จักจั่นลำตัวสีดำแมลงชนิดนี้จะรวมเกาะกันจับกิ่งไม้เป็นกลุ่มจำนวนมากๆ มีเสียงร้องดังไปทั้งป่า และกินพวกใบไม้อ่อนเป็นอาหาร จำนวนแมลงวาดบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่า โดยเฉพาะในสมัยก่อนจำนวนแมลงวาดจะมีจำนวนมากกว่าปัจจุบันเนื่องจากป่าไม้ปัจจุบันถูกทำลายลงมาก จึงทำให้แมลงวาดลดน้อยลงช่วงที่แมลงวาดมีมากในรอบปี คือช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่ต้นไม้นี้แตกยอดอ่อน ฤดูกาลกำลังเคลื่อนเข้าสู่ฤดูร้อน แมลงวาดจะลงมาจับกลุ่มเป็นจำนวนมาก ไม้ต้นหนึ่งจะมีเป็นจำนวนพันๆ ตัว ร้องเสียงดังไปทั่วราวป่า แมลงชนิดนี้ถือว่าเป็นอาหารอย่างดีของคนในชุมชนที่จับมาผัดหรือคั่วเป็นอาหารในท้องถิ่นหรืออาจเป็นกับแกล้มของพวกคอกเหล้า หรือพวกเมาสุรา แม้แต่คนทั่วไปก็ชอบรับประทาน วิธีการจับแมลงวาดให้ได้จำนวนมาก มีวิธีที่คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนเคยถ่ายทอดและสืบทอดกันมา ชาวบ้าน เรียกว่า “ตบวาด” การตบวาดเป็นวิธีจับแมลงวาดของชาวบ้านวังหอน นิยมจับในเวลากลางคืนที่เป็นวันข้างแรมเดือนมืด ผู้จับแมลงวาดจะนำตะเกียงน้ำมันกด หรือสมัยก่อนนิยมใช้ไฟที่ทำจากน้ำมันยางจุด ไฟให้แสงสว่างกลางความมืดแล้วใช้กิ่งไม้ที่แตกกิ่งมากๆ ปักไว้คู่กับแสงไฟ ผู้จับแมลงวาดใช้วิธีตบมือให้เกิดเสียงดังหรือเคาะกะลามะพร้าวที่ชาวบ้าน เรียกว่า พรก เคาะให้เกิดเสียงดัง แมลงวาดได้ยินเสียงดังก็จะบินลงมาจากยอดต้นไม้เข้าหาแสงไฟ จับเกาะที่กิ่งไม้ข้างตะเกียงหรือข้างแสงไฟ ชาวบ้านจึงช่วยกันจับในทุ่งหรือภาชนะอื่นๆ เพื่อนำไปเป็นอาหารต่อไป¹

ต่อมาการตบวาดได้นำมาใช้ในการแข่งขันต่อต้านยาเสพติด โดยใช้สถานที่โรงเรียนบ้านวังหอน แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันการตบวาดกระทำกันไม่มากเนื่องจากแมลงวาดลดน้อยลงมากและชาวบ้านในพื้นที่ไม่ค่อยนิยมนำมาทำเป็นอาหารเพื่อรับประทานอีกต่อไป

๓.๓ การทำนา เนื่องจากชุมชนบ้านวังหอน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหุบเขา มีลำธารหลายสายไหลผ่านแต่พื้นที่ราบสำหรับการทำนามีน้อยมาก การทำนาสมัยก่อนจึงทำเพื่อยังชีพในครอบครัว ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงคนในชุมชน การทำนาแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ตามสภาพพื้นที่ คือ นาดำและนาไร่ การทำนาดำมีพื้นที่ทำนาประมาณ ๙๐ ไร่ ใช้พื้นที่ระหว่างเขาคัดแข่งกับวัดวังหอมพุทธาราม โดยการสร้างนบดินท่อน้ำมาปลูกข้าว ส่วนหนึ่งมีการจ้างชาวจีนชุดเหมืองน้ำยาวประมาณ ๓ กิโลเมตร³

¹ สัมภาษณ์ นายสำออง ไพบูลย์ บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๖.

² สัมภาษณ์ นายอุดม ทองบุรี บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖

³ สัมภาษณ์ นายสำออง ไพบูลย์ บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๖

เพื่อชักน้ำเข้านา พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกส่วนใหญ่ ได้แก่ พันธุ์ข้าวช่อจังหวัด เป็นพันธุ์ข้าวมีลักษณะเมล็ดสั้นออกเป็นช่อ แต่อย่างไรก็ตามการทำนาค่าไม่ค่อยได้ผลมากนัก เนื่องจากมีปัญหาด้านพื้นที่ การทำนบน้ำหรือเขื่อนแม้วด้วยดินมือถึงฤดูฝนน้ำไหลแรงมากทำให้ทำนบพังทลายต้องทำใหม่ทุกปี ประกอบกับเมื่อเวลาข้าวออกรวง จะมีนกกลาจำนวนมากตบฝูงหนึ่งหลายร้อยตัว ลงไปกินข้าวในนาชาวบ้านต้องสร้างขนาเพื่อผลักดันไล่ล่าโดยใช้เครื่องมือชนิดหนึ่ง เรียกว่า“ขาบ”² เป็นไม้ ๒ อันประกบกันใช้เชือกชักให้เกิดเสียงดังเพื่อไล่ก ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของชาวบ้านวังหอน

ส่วนการทำนาไร่จะทำนพื้นที่สูงตามเชิงเขา โดยตากถางป่าใช้ไม้แทงหลุม ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ผล ไม้หลาโอน เป็นต้น ทำเป็นปลายแหลมใช้ปัก หรือแทงดินให้เป็นหลุม หรือเป็นพอที่จะหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวลงไปได้ เรียกวิธีนี้ว่า“นำข้าวไร่” โดยผู้ขายจะใช้ไม้แทงหรือปักดินเป็นหลุม ผู้หญิงจะมีหน้าที่หยอดพันธุ์ข้าวลงในหลุม³ การปลูกข้าวไร่มีปัญหาเช่นเดียวกับการทำนาค่า คือ ปัญหาการใช้น้ำไม่พอและนกกลาที่ลงกินข้าวจำนวนมาก จนในที่สุดชุมชนบ้านวังหอนต้องเลิกการทำนาไปเมื่อประมาณ ๒๐ ปีที่ผ่านมา⁴ เหลือไว้ให้เห็นเพียงร่องรอยของพื้นที่ในความทรงจำของชาวบ้านส่วนหนึ่งเท่านั้น ส่วนคนรุ่นใหม่เริ่มห่างไกลจากรากเหง้าดั้งเดิมของชุมชนหันสู่วัฒนธรรมใหม่ที่ล่งไหลเข้าสู่หมู่บ้านตามแนวพัฒนาของรัฐ

๓.๔ การทำสวน เดิมชาวบ้านวังหอนนิยมทำไร่เลื่อนลอย โดยการตากถางป่าทำเป็นไร่เมื่อดินหมดความสมบูรณ์ก็เคลื่อนไปทำบริเวณอื่นไปเรื่อยๆ ในส่วนที่ทำเป็นสวนส่วนใหญ่ในระยะแรกๆ ก็การจับจองสวนป่าธรรมชาติ โดยเฉพาะสวนทุเรียนป่ามีเป็นจำนวนมากจนเกินความจำเป็นของชุมชน แต่หลังจากมีการให้นายทุนสัมปทานป่า พ.ศ.๒๕๒๔ ต้นทุเรียนถูกทำลายไปมาก จนกระทั่งเมื่อการทำสวนยางพาราเข้ามาสู่หมู่บ้าน ประมาณ พ.ศ.๒๕๒๓ – ๒๕๒๔ มีการทำลายป่าและสวนผลไม้เปลี่ยนเป็นปลูกยางพาราแทน ทำให้สวนทุเรียนป่าลดน้อยลง แต่ยังมีผลผลิตเกินความจำเป็นของชุมชน จึงมีการแปรรูปทุเรียนเป็นทุเรียนกวน ซึ่งสามารถเก็บรักษาไว้ได้นานและเป็นสินค้าอย่างหนึ่งของชุมชน⁵

นอกจากนี้ ยังมีการปลูกสวนมังคุด ลองกอง และสวนเงาะ ทำให้ชุมชนบ้านวังหอนมีผลไม้รับประทานได้ตลอดทั้งปีและยังสามารถส่งขายให้กับชุมชนภายนอกได้อีกด้วย

¹สัมภาษณ์ นายอัญญา สังข์ทอง บ้านเลขที่ ๒๕/๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๖.

²สัมภาษณ์ นายวิเชียร แก้วทนงค์ บ้านเลขที่ ๖๓ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖

³สัมภาษณ์ นายวิเชียร แก้วทนงค์ บ้านเลขที่ ๖๓ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖

⁴สัมภาษณ์ นางสาวกิ นาคเลี้ยง(ศรีสุข) บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖

⁵ข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม ณ หอประชุมประจำหมู่บ้านวังหอน หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๕

เดิมชุมชนบ้านวังหอนเป็นแหล่งผลิตใบพลูออกไปเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอก ชาวบ้านได้สร้างสวนพลูไว้จำนวนมาก มีการหาบพลูไปขายที่อำเภอชะอวด บ้านคลองใหญ่ บ้านป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ไปขายอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง และบ้านปวง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช¹ มีการซื้อขายกันในราคา ๑๐๐ กำต่อ ๓๐ บาท ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านวังหอนพอสมควรแต่ปัจจุบันความนิยมในการใช้พลูลดน้อยลงมาก ทำให้การปลูกพลูเหลือน้อยมาก

การทำสวนของชาวบ้านวังหอน ปัจจุบันได้พัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการปรับเปลี่ยนเป็นสวนแบบผสมผสานบางพื้นที่สูงเป็นสวนสมรม หรือ “สวนตาข่าย”² มีพืชหลายชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง สะตอ ลูกเนียง ลูกทุ้ง เป็นต้น บางส่วนมีการแบ่งพื้นที่ปลูกเป็นชั้น ๆ คือ ชั้นสูงสุดปลูกเป็น หมากร มะพร้าว ทุเรียน ชั้นรองลงมาปลูกมังคุด เงาะ สะตอ ลูกเนียง ชั้นต่ำสุดปลูกผักทั่วไป เช่น จิง ขา มะเขือ พริก เป็นต้น ซึ่งเป็นผลสร้างชีวิตตามแบบความพอเพียงที่สมดุลกับธรรมชาติ

๔.ทุนด้านภูมิทัศน์

ชุมชนบ้านวังหอนมีสภาพพื้นที่ภูมิศาสตร์ ประกอบด้วย ป่า ภูเขา ลำธารห้วย หนอง สิ่งที่โดดเด่น ได้แก่ ถ้ำ น้ำตก และป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นข้อได้เปรียบที่ชุมชนจะนำทุนด้านนี้มาพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง สภาพภูมิทัศน์ที่โดดเด่นของชุมชนบ้านวังหอนมีดังนี้

๔.๑ ถ้ำและเพิงผา ภูเขาบริเวณชุมชนบ้านวังหอนเป็นชุมชนที่มีภูเขาล้อมรอบและภูเขาบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาบรรทัดหรือเทือกเขานครศรีธรรมราช และเป็นภูเขาหินปูนที่มีถ้ำและเพิงผาอยู่จำนวนมาก ถ้ำหลายแห่งมีหินงอกและหินย้อยสวยงามเหมาะที่จะจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและอีกหลายแห่งเคยเป็นที่อยู่อาศัยของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์และบางแห่งมนุษย์ได้ทิ้งหลักฐานร่องรอยของการจัดกิจกรรมบางอย่างไว้ให้ศึกษา ถ้ำและเพิงหินที่น่าสนใจมีดังนี้

ถ้ำคนธรรพ์ เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ มีความลึกเข้าไปได้ภูเขาประมาณ ๒,๒๐๐ เมตร ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยสวยงาม มีแอ่งน้ำหลายแห่งและมีร่องรอยน้ำไหลผ่านได้บางส่วน ถ้ำนี้ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นที่อยู่ของคนธรรพ์คล้ายกับเทพาพวกหนึ่ง ผู้มีบุญเท่านั้นที่จะพบคนธรรพ์ได้และสามารถแบ่งช่วงถ้ำออกเป็น ๒ ช่วง ๆ แรกเรียกว่า ถ้ำค้างคาว ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่ของค้างคาวจำนวนมาก ช่วงที่ ๒ เรียกว่า ถ้ำคนธรรพ์ เป็นที่อยู่ของคนธรรพ์ ภายในถ้ำชาวบ้านเชื่อว่ามีเหล็กไหลและ

¹ สัมภาษณ์ นางสาวกนิ นาคเกลี้ยง(ศรีสุข) บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖

² สัมภาษณ์ นายอุทัย นาคเกลี้ยง บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๖

³ สัมภาษณ์ นางอิสริยา พุทธสวัสดิ์ บ้านเลขที่ ๓๓ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๖

ธาตุกายสิทธิ์ คนมีบุญเข้าไปจะได้ยินเสียงระฆังดัง สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อของชาวบ้านมานานแล้ว ชาวบ้านทั่วไปจึงไม่นิยมเข้าไปเที่ยวในถ้ำนี้ ทำให้เส้นทางเดินไปสู่ถ้ำนี้เป็นปรารถนาต้องข้ามลำห้วยหลายสายไม่สะดวกในการเดินทาง

ถ้ำวังนายพุด เป็นถ้ำหินปูนตั้งอยู่เชิงเขาวังนายพุดปากถ้ำหันไปทางทิศตะวันออก ภายในกว้างประมาณ ๑๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๔๐๐ เมตร มีหินงอกหินย้อยสวยงาม มีหลืบถ้ำและแอ่งน้ำหลายแห่ง บางแห่งมีหินปูนลูกกลมในแอ่งน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า ลูกธนูคนธรรพ์ เชื่อกันว่าเป็นหินมงคล นอกจากนี้ชาวบ้านเชื่อกันว่าภายในถ้ำมีเหล็กไหลและธาตุกายสิทธิ์หลายชนิด แต่สิ่งสำคัญที่พบภายในถ้ำนี้ พื้นหลักฐานว่าเคยมีมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์เข้ามาพักอาศัย ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาลายเชือกทาบ หม้อสามขา หม้อขี้ดมัน และกระดูกมนุษย์ แต่น่าเสียดายหลักฐานเหล่านี้ ส่วนใหญ่ถูกทำลายไปเกือบหมดแล้ว

ถ้ำสันตปทุมา ชาวบ้านเรียกว่า “ถ้ำหนักเหียง” เป็นถ้ำหินปูนปากถ้ำหันไปทางทิศใต้ หน้าถ้ำมีลำธารไหลผ่าน ภายในถ้ำสามารถเดินทะลุไปออกทางทิศเหนือ ยาวประมาณ ๕๐ เมตร ภายในถ้ำถูกขุดทำลายเพื่อนำมูลค้างคาวไปใช้เป็นปุ๋ยใส่ต้นไม้และมีการขุดหาสมบัติของแผ่นดิน ชาวบ้านเคยขุดพบเครื่องปั้นดินเผา หม้อใส่กระดูก โดยเฉพาะเพิงหินทางทิศเหนือของถ้ำได้พบกระดูกคนและเครื่องปั้นดินเผาเหลืออยู่บางส่วน ส่วนด้านหน้าถ้ำมีเพิงหินหลายแห่ง บางแห่งได้พบเครื่องปั้นดินเผาแบบไห ๔ หู ๒ ใบ ที่ผลิตจากเตาเผาบริเวณวัดพระปรารักษ์ จังหวัดสิงห์บุรี มีอายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๓

ถ้ำโปะวัด เป็นถ้ำหินปูนตั้งอยู่ที่บ้านโปะวัดปากถ้ำสูงประมาณ ๕๐ เมตร ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยพื้นถ้ำถูกขุดทำลายเกือบหมดแล้ว เพื่อนำมูลค้างคาวไปใช้ทำปุ๋ยใส่ต้นไม้และเคยขุดพบกระดูกม้า กระดูกช้าง หม้อใส่กระดูก พระพุทธรูปทองคำและเงินยวง เครื่องถ้วยชาม และกระดูกคนโบราณ หน้าถ้ำได้ขุดพบหยกน้ำจืดจำนวนมาก หลักฐานเหล่านี้พอจะสันนิษฐานได้ว่าบริเวณนี้น่าจะเป็นวัดหรือชุมชนมาก่อนแล้ว

ถ้ำห้วยยูง เป็นถ้ำหินปูนตั้งอยู่หลังโรงเรียนบ้านวังหอน ถ้ำนี้มีลักษณะเป็นทางน้ำใต้ภูเขา ชุมชนได้ใช้เป็นแหล่งน้ำประปาภูเขามาระยะหนึ่ง แต่ปัจจุบันได้เลิกใช้ไปแล้วเนื่องจากมีน้ำไม่เพียงพอ ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อยแต่ไม่มากนัก ชาวบ้านเชื่อว่าภายในถ้ำมีเหล็กไหล ดังเห็นจากมีศาลเหล็กไหลห้วยยูงให้ผู้คนได้บูชา

¹ สัมภาษณ์ นายสุรเชษฐ์ คงหมอม. หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ที่ ขป.๖ ห้วยน้ำใส ๖๐ หมู่ ๕ ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต. จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖.

² สัมภาษณ์ นายวิจิต ช่วยขาว. หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ที่ ขป.๖ ห้วยน้ำใส ๖๐ หมู่ ๕ ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต. จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖.

³ สัมภาษณ์ นายปราโมทย์ ศรีอินทร์. หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ที่ ขป.๖ ห้วยน้ำใส ๖๐ หมู่ ๕ ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต. จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖.

๕. ทู่นด้านหัตถกรรม

ชุมชนบ้านวังหอนเป็นชุมชนที่แวดล้อมด้วยป่าเขา วิถีชีวิตของผู้คนที่ต้องต่อสู้กับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จึงต้องสร้างเครื่องมือเครื่องใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้คนได้สัมผัสประสบการณ์จนก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาในการคิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้ที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับการดำเนินชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนให้ดีขึ้น เช่น เครื่องมือตัดสัตว์ ภาชนะใช้อำนวยความสะดวก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่ผู้คนในชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานด้วยฝีมือตนเอง ที่เรียกว่า “เครื่องมือหัตถกรรม” เครื่องมือหัตถกรรมของชุมชนบ้านวังหอนที่น่าสนใจมีดังนี้

๕.๑ เครื่องมือตัดสัตว์ มีหลายชนิดส่วนใหญ่ทำจากไม้หรือผลผลิตจากป่า เช่น ขอนเป็นเครื่องดักแมลงและอีเกะ ทำจากไม้ ชุดทำด้วยหวายใช้ดักแมลง และอีเกะเร็วเป็นเครื่องดักสัตว์นานาชนิด

๕.๒ เครื่องใช้ มีหลายชนิดที่ทำกันในครัวเรือน เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ชะ สานด้วยต้นกล้วยและหวายใช้ใส่ผลไม้ กระด้งมอญสานด้วยต้นกล้วย หรือต้นกล้วยใช้ตากข้าว เนื่องจากมีขนาดใหญ่ กระด้งใช้ตากข้าว กระเจียวใช้ตากสิ่งของ สาดหรือเสื่อสานกับต้นกล้วยใช้ตากข้าว ข้องสานด้วยต้นกล้วยใช้ใส่ปลา ครกสับสานด้วยไม้ไผ่ เป็นต้น นอกจากนี้ ชาวบ้านยังใช้ต้นหวายที่มีหนาม ทำเป็นไม้ใช้จุน หรือขุดเนื้อต้นสาकुทำเป็นแปรงสาकुใช้ทำขนม และขงหมู่บ้านทำไม้กวาดดอกหญ้าออกจำหน่ายให้ชุมชนภายนอกเป็นอาชีพที่ทำรายได้พอสมควร

๖. ทู่นด้านการแพทย์แผนไทย

ชุมชนบ้านวังหอนเป็นชุมชนในหุบเขาที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณไม้นานาชนิด โดยเฉพาะพืชที่เป็นสมุนไพร พบว่ามีอยู่หลายร้อยชนิด ซึ่งชาวบ้านได้นำมาปรุงเป็นยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ เนื่องจากบ้านวังหอนเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกล การรักษาพยาบาลสมัยก่อนยังไม่เจริญเหมือนปัจจุบัน ผู้คนจึงต้องอาศัยหมอพื้นบ้าน นำสมุนไพรมาปรุงเป็นยารักษาโรคให้ผู้ป่วย จนเกิดเป็นการสืบทอดประสบการณ์สร้างเป็นภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทยขึ้นในท้องถิ่น และมีการเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาต่อๆ กันมาจนปัจจุบัน การแพทย์แผนไทยที่น่าสนใจมีดังนี้

๖.๑ การรักษาโรคด้วยคาถาอาคม การเกิดโรคภัยไข้เจ็บในสมัยก่อนชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากการกระทำคุณไสยหรือการกระทำของผีประเภทต่างๆ ไม่ได้มาจากเชื้อโรคจึงต้องใช้วิธีการรักษาด้วยการใช้คาถาอาคมแบบหนามขอกเอาหนามบ่งจึงจะรักษาโรคให้หายได้ หมอพื้นบ้านที่รักษาโรคด้วยคาถาอาคมที่รู้จักกันดี เช่น หลวงพ่อแสง ธรรมสโร นายเจริญ รักกำเนิด เป็นต้น

หลวงพ่อแสง ธรรมสโร เป็นผู้ที่ใช้คาถาอาคมรักษาโรคกระดูกหัก กระดูกแตก รักษาโรคเข็ดเมื่อยและโรคอื่นๆ ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาก จึงนิยมไปให้ท่านช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะชาวบ้านที่เชื่อว่าถูกกระทำด้วยคุณไสยจะให้หลวงพ่อแสง รักษาหรือใช้คาถาอาคมขับไล่สิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย

ส่วนนายจัญญ์ รักกำเนิด เป็นหมอทางไสยศาสตร์ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาคาถาอาคมจากสำนักวัดเขาอ้อ จังหวัดพัทลุง เป็นศิษย์ของพระครูสิทธิวิรัต(เอียด) วัดดอนศาลา จังหวัดพัทลุง และเป็นศิษย์ของขุนพันธรักษ์ราชเดชแห่งเมืองนครศรีธรรมราช นายจัญญ์ รักกำเนิด จึงเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ทางด้านพุทธกรรมและไสยเวทด้านต่างๆ อย่างแตกฉาน เป็นผู้มี ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ และการรักษาโรคทางด้านคุณไสย เช่น รักษาคนถูกคุณไสยถูกผีเข้า ถูกกระทำด้วยสิ่งของต่างๆ การขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากบ้านเรือนหรือการสวดบ้าน เป็นต้น พิธีเหล่านี้ต้องใช้เวทมนต์คาถาประกอบ

๖.๒ การรักษาโรคด้วยสมุนไพร ชุมชนบ้านวังหอนมีหมอพื้นบ้านที่รักษาผู้ป่วยด้วยตำราแพทย์แผนไทยหลายคน เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาลของรัฐ หรือสถานพยาบาลสมัยใหม่ จึงทำให้ชาวบ้านยังนิยมรักษาโรคภัยไข้เจ็บจากหมอพื้นบ้าน เช่น หมอวินัย รักกำเนิด ชาวบ้านเรียกว่า “หมอโน” หมอพิน ปานสุข หมอประกอบ สักดิ์ศรีไทย เป็นต้น หมอพื้นบ้านเหล่านี้ ได้ใช้สมุนไพรที่ได้ตามป่าเขาบริเวณบ้านวังหอน ที่มีจำนวนมาก ส่วนโรคที่หมอพื้นบ้านรักษา เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิต โรคเลือด โรคปวดเมื่อย โรคลมต่างๆ โรคเกี่ยวกับธาตุ เป็นต้น ส่วนสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคมีหลายชนิดมีสรรพคุณแตกต่างกันไป มีตัวอย่างดังนี้

เปล้าน้อย	สรรพคุณแก้โรคไขมันในเส้นเลือด
จันทน์หอม	สรรพคุณแก้โรคริดสีดวง
มหาหงส์	สรรพคุณแก้โรคมะเร็ง
ว่านแดง	สรรพคุณแก้คัน
ว่านหางช้าง	สรรพคุณแก้โรคไตและแก้คุณไสย
อังกาบเหลือง	สรรพคุณแก้พิษ
เทียนแดง	สรรพคุณลดกรดในกระเพาะ ¹

ส่วนตำราแพทย์แผนไทยที่บันทึกลงในหนังสือใบหรือสมุดข่อยได้พบ ๑ ฉบับ เป็นของหมอวินัย รักกำเนิด เป็นหนังสือใบเขียนด้วยหมึกดำ ตำราฉบับนี้เดิมเป็นของวัดมะขามเต่า อำเภอร่อนคอง จังหวัดสงขลา นายคลั่ง พุทธสวัสดิ์ (เป็นหลานของนายพุด) ได้นำมาไว้ที่บ้านวังหอน และใช้ตำรายาต่างๆ รักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับชาวบ้านจนมีชื่อเสียง เรียกกันว่า ‘คลั่งเจ้ายา’ ภายในตำรานี้ได้บันทึกตำรายาไว้จำนวนมาก เช่น โรคเกี่ยวกับเลือด ลูกตายในท้องเกิดไม่ออก โรคริดสีดวง ขี้ขี้เลือด ยาแก้ฝีต่างๆ ยาแก้พยาธิ เป็นต้น

¹ สัมภาษณ์ นายวินัย รักกำเนิด บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

² สัมภาษณ์ นายวินัย รักกำเนิด เล่าให้ฟังว่า นายคลั่ง พุทธสวัสดิ์ เป็นผู้นำตำรานี้จากวัดมะขามเต่าไว้ที่บ้านวังหอน ประมาณ ๓๐๐ ปีมาแล้ว แต่ถ้าช่วงอายุคนน่าจะไม่เกิน ๑๐๐ ปี

ตัวอย่างตำรับยา ยาขับเลือดท่านให้อาเทียนน์^๑ ๖ ตำน้ำ ยันกินแล ยาแก้พยาธิ เอารากมะรุม ๑ รากทองกลาง ๑ กุ่มน้ำ ๑ กะหุ่ยดำ ๑ รากชาพลู ๑ รากชะงอ ๑ กะชายไพล ๑ เปราะ ๑ จี๋หมื่นอ้อย ๑ ทองเกรียม ๑ ขวงทั้ง ๒ ใบแมงลักข้า ๑ คีปลีทั้ง ๒ เอารากแลกจี๋แมว ๑ จี๋นกพิราบ ๑ เห็ดเยี่ยวงู ๑ ตำผง ลายนน้ำพาดแล^๑

หมอพื้นบ้านภายในชุมชนบ้านวังหอนมีข้อห้ามและแนวทางในการรักษาผู้ป่วยและการหาพืชสมุนไพรมาปรุงยาหลายประเภทที่น่าสนใจ ได้แก่

๑.การเข้าป่าหาพืชสมุนไพรทุกครั้งจะต้องดูฤกษ์ยามที่เป็นวันดี เวลาดี และเข้าป่าต้องทำพิธีบวงสรวงบูชาเจ้าป่าเจ้าที่ เจ้าทางเสียก่อน

๒.การเข้าป่าหาตัวยาสสมุนไพรหากเดินทางไปพบงูเชื่อว่าพืชสมุนไพรที่หามาได้นั้นใช้ปรุงยาไม่ได้ เพราะตัวยาสได้เสื่อมสรรพคุณไปแล้ว

๓.ผู้ป่วยเดินทางไปหาหมอเพื่อรักษาพบหมอกำลังรับประทานอาหารห้ามเข้าไปหา เชื่อว่าจะรักษาโรคไม่หายพิษจะเข้าตัว

๔.ผู้ป่วยเดินทางไปหาหมอเพื่อรักษาโรคพบหมอนอนหลับอยู่ เชื่อว่ารักษาโรคไม่หาย หากยังรักษาผู้ป่วยจะตาย

๕.ผู้ป่วยห้ามกินข้าวหม้อเดียวกับหมอเชื่อว่ารักษาโรคไม่หาย

๖.ห้ามหมอหรือผู้ป่วยดื่มยา ๒ เตา หรือดื่ม ๒ ที่ เชื่อว่าสรรพคุณยาจะเสื่อมนำไปรักษาโรคไม่หาย

๗.หมอและผู้ป่วยห้ามกินงู มะเฟือง มะรุม มะเขือพวง และจี๋พริ้ว หรือผักเจียว เพราะทำให้สรรพคุณยาและคาถาอาคมเสื่อมรักษาโรคไม่ได้^๒

^๑ตำรายาหนังสือบุญของนายวินัย รักก้านนิล บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

^๒สัมภาษณ์ นายสำออง ไพบูลย์ บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ที่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๗

๗.ทุนด้านโบราณวัตถุ

ชุมชนบ้านวังหอน มีการเข้ามาอยู่อาศัยและทำกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อราว ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว เข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ในช่วงที่มีการติดต่อกับชุมชนในภาคกลางเรื่อยมาถึงปัจจุบัน ซึ่งยังคงปรากฏหลักฐานให้เห็นอยู่กระทั่งทุกวันนี้ ดังจะเห็นได้จากร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการสำรวจสถานที่สำคัญต่างๆในชุมชน ดังต่อไปนี้

๗.๑ ถ้ำ หน้กเหรียง (สันตบทคุหา)

ทำเลที่ตั้ง บ้านหน้กเหรียง ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช สภาพทั่วไปของแหล่ง จากถนนสายหลักของบ้านวังหอน เดินเท้าเข้าไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒๐ เมตร ถึงถ้ำ หน้กเหรียง ปากทางเข้าถึงแหล่ง มีร่องรอยทางน้ำไหลผ่านแต่ซึมแห้งไปในหน้าแล้ง และอาจมีน้ำไหลผ่านอีกครั้งในหน้าฝน ถ้ำ หน้กเหรียงมีลักษณะเป็นถ้ำได้เพิงผาเขาหินปูน บริเวณปากถ้ำ มีลานโล่งยาวประมาณ ๖ เมตร สูงประมาณ ๓ เมตร ความลึกของถ้ำประมาณ ๕๐ เมตร บริเวณด้านขวาปากถ้ำ จะมีทางเดินยาวประมาณ ๑๐ เมตร เลียบได้แนวเพิงผาไปจนสุดแนว มีชาวต่างชาติมาสร้างบ้านดินไว้ ๑ หลัง

หลักฐานโบราณวัตถุ พบเศษภาชนะดินเผา ๑ ชิ้น ประเภทเนื้อดิน(Earthenware) ปลายเชือกทาบ เนื้อดินสีดำ จี้นรูปด้วยมือ ขัดมันด้านใน ขนาด ๓ x ๓.๓ เซนติเมตร ความหนา ๔.๗ มิลลิเมตร ซึ่งเป็นรูปแบบของภาชนะดินเผาที่พบได้ทั่วไปในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายถึงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ช่วงอายุราว ๑,๕๐๐ – ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว

จากการสัมภาษณ์นายสำราญ ปานสุข อายุ ๔๗ ปี กล่าวว่า ตนเป็นผู้พบไหสี่หูจำนวน ๒ ใบ บริเวณหน้าถ้ำ หน้กเหรียง ด้านทิศเหนือ ใบหนึ่งคว่ำอยู่ และอีกใบตะแคงอยู่ มีดินทับถมอยู่ด้านบน จึงได้นำไปบริจาคให้กับวัดวังหอน เมื่อประมาณ ๑๐ ปีมาแล้ว

รูปแบบลักษณะของไหสี่หูที่พบ เป็นไหสี่หูเคลือบสีน้ำตาล ปากผายออก ผลิตจากแหล่งเตาวัดพระปรารักษ์ จังหวัดสิงห์บุรี หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เตาแม่น้ำน้อย เป็นศิลปะไทยแบบอยุธยา อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ ทั้งนี้เนื่องจากแหล่งเตาตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำน้อยซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ใช้เป็นเส้นทางในการลำเลียงเครื่องปั้นดินเผาออกสู่ท้องตลาดในสมัยโบราณ เครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้โดยเฉพาะรูปทรงไห มักทำขอบปากหนา รอบคอและส่วนไหล่นิยมตกแต่งด้วยลายเส้นวงกลม ตั้งแต่ ๓ เส้นขึ้นไป และปั้นติดหูเป็นรูปวงหนาๆ ตรงส่วนปลายบีบอัดให้แนบสนิทกับลำตัว เนื้อดิน

¹ ปวีวรรณ ธรรมปริชากร และคณะ.(๒๕๓๓). ศิลปเครื่องถ้วยในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ : โอเอสสา จำกัด

ลีน้าตาลอมดำ ค่อนข้างหยาบ มีแร่เหล็กปนมาก เครื่องปั้นดินเผาสิ่งหัตถ์ส่วนใหญ่พบในซากเรืออับปาง ร่วมกับเครื่องถ้วยสุโขทัยที่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๒

หลักฐานอื่นๆ ที่พบร่วมกันมีการถูกรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์ โดยการนำชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์ในปัจจุบันมาทำพิธีทางไสยศาสตร์และกองรวมกันไว้ได้เพียงผาบริเวณหน้าถ้ำ พบชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์จำนวนมาก และบางชิ้นมีร่องรอยการเผาไฟซึ่งประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ เช่น กระดูกต้นขา กระดูกสะโพก กระดูกแขนส่วนล่าง กระดูกนิ้วมือ นิ้วเท้า กระดูกสันหลัง กระดูกซี่โครง เป็นต้น

๓.๒ ถ้ำวังนายพุด

ทำเลที่ตั้ง บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช สภาพทั่วไปของแหล่ง เดินเท้าจากถนนเส้นหลักของบ้านวังหอนไปทางทิศตะวันตก ผ่านสวนยางพาราของชาวบ้านเข้ามาประมาณ ๕๐ เมตร ก่อนถึงลำห้วยสองสายที่ไหลผ่านทาง ก่อนถึงถ้ำ วังนายพุด ความกว้างของลำห้วยประมาณ ๓ เมตร หลังจากข้ามลำห้วยสายที่สองและขึ้นเนินดินไปอีกประมาณ ๒๐ เมตร ผ่านเพิงผาหินขนาดเล็กก่อนถึงถ้ำ วังนายพุด

ถ้ำ วังนายพุด ตั้งอยู่ใต้เพิงผาเขาหินปูนขนาดใหญ่ ความสูงประมาณ ๒๐ เมตร ความกว้างของปากถ้ำ ประมาณ ๓๐ เมตร บริเวณปากถ้ำ มีหินงอกหินย้อยตั้งอยู่กลางลานโล่งพื้นถ้ำลาดเอียงไล่ระดับความสูงไปจนถึงด้านข้างของถ้ำ ซึ่งสูงจากพื้นด้านล่างประมาณ ๑ เมตร ความลึกของถ้ำ ประมาณ ๕๐๐ เมตร เมื่อเดินเข้าไปด้านใน จะมีทางแยกที่สามารถเลี้ยวไปทางซ้ายและขวาได้ เมื่อเดินจนสุดทางจะมีช่องที่สามารถทะลุไปถึงท้ายถ้ำ อีกด้านหนึ่งได้

หลักฐานโบราณวัตถุพบชิ้นส่วนหม้อสามขาซึ่งเป็นรูปแบบภาชนะดินเผาที่พบได้ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในยุคหินใหม่เมื่อ ๔,๐๐๐ – ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว โดยภาชนะในรูปแบบหม้อสามขา ยังพบได้ในแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทยหลายแหล่ง ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี ในจังหวัดนครศรีธรรมราช¹ พบเศษภาชนะแบบหม้อสามขาหลายแห่งเช่นที่อำเภอทุ่งสง อำเภอพรหมคีรี อำเภอร่อนพิบูลย์ และกิ่งอำเภอนบพิตำ

¹พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช, มปป, ภาชนะดินเผาทรงหม้อสามขา, เข้าถึงได้จาก :

http://www.nationalmuseums.finearts.go.th/nakhon_si_thammarat/hilight.htm, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๖.

จากการขุดค้นทางโบราณคดีและการสำรวจในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อน

ประวัติศาสตร์ในภาคใต้¹ บริเวณจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา และตรัง ไปจนถึงบนคาบสมุทรมลายู เช่น กัว เบอร์ฮาลา (Gua Berhala) ในบูกิต กาปาตา (Bukit Kapala) รัฐเคดาห์ แหล่งโบราณคดี กัว บินตอง (Gua Bintong) ในรัฐเปอร์ลิส แหล่งโบราณคดีเตงกิล (Dengkil) และเจนเดอรัม ไฮลิร์ (Jenderam Hilir) ในรัฐสลังงอร์ ของประเทศมาเลเซีย ที่หาชนะที่พบมีลักษณะคล้ายคลึงและร่วมสมัยกันกับภาชนะสามขาที่พบในภาคใต้ของไทย

พบเศษภาชนะดินเผา ๕ ชิ้น ประเภทเนื้อดิน (Earthenware) สีน้ำตาลเข้ม ส่วนปากภาชนะ ๑ ชิ้น และส่วนลำตัวภาชนะ ๔ ชิ้น ลายเชือกทาบ ขึ้นรูปด้วยมือ ซึ่งเป็นรูปแบบของภาชนะดินเผาที่พบได้ทั่วไปในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ซึ่งเศษภาชนะดินเผาที่พบนี้อาจร่วมสมัยกับชิ้นส่วนหม้อสามขา ในช่วง ๔,๐๐๐ – ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์นายอุดม ทองบุรี กล่าวว่า เคยมีการพบขวานหินขัด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการเข้ามาอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่นี้ อยู่ในช่วงยุคหินใหม่ ซึ่งครอบคลุมระยะเวลา 4,000 ปีมาแล้ว ซึ่งอาจร่วมสมัยกับร่องรอยหลักฐานในยุคที่พบหม้อสามขาด้วย

๓.๓ ถ้ำโปะวัด

ทำเลที่ตั้ง หมู่ ๕ บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด

จังหวัดนครศรีธรรมราช

สภาพทั่วไปของแหล่ง จากถนนเส้นหลัก วังหอนห้วยยอด เดินเท้าผ่านพื้นที่สวนยางพาราของชาวบ้านประมาณ ๑๐๐ เมตร ขึ้นเนินเขาที่อยู่ใต้เพิงผาเขาหินปูนเป็นทางชัน เข้าถึงถ้ำโปะวัด ความกว้างของหน้าถ้ำประมาณ ๓๐ เมตร สูงประมาณ ๒๐ เมตร และมีพื้นที่ลาดชันขึ้นสูงเข้าไปในถ้ำ มีชั้นดินที่มีหอยทับถมอยู่บริเวณปากถ้ำ ความสูงประมาณ ๕ เมตร

หลักฐานโบราณวัตถุ จากการสำรวจไม่พบเศษภาชนะดินเผา เนื่องจากโดนรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์ในปัจจุบันโดยการเข้ามาขุดมูลค้างคาวเพื่อนำไปขายเป็นเวลาหลายเดือนติดต่อกันเมื่อประมาณ ๑๐ ปีมาแล้ว

ด้านนิเวศวัตถุ พบพื้นกรามสัตว์ กระดูกสัตว์ กีบเท้าสัตว์ และในชั้นดินที่มีหอยทับถมอยู่พบว่าเป็นหอยเจดีย์จำนวนมาก

¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ, มปป., ภาชนะสามขา ส่วนหนึ่งวัฒนธรรมร่วมภาคพื้นแผ่นดินอุษาคเนย์ เข้าถึงได้จาก :

<http://www.sujitwongthes.com/suvmabhumi/๒๐๑๑/๐๔/, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๗>.

๗.๔ ถ้ำควนหัวช้าง

ทำเลที่ตั้ง บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
สภาพทั่วไปของแหล่ง เป็นเพิงผาเขาหินปูน ห่างจากถนนสายหลักของบ้านวัง
หอนไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๕๐ เมตร ข้างใต้เพิงผาปกคลุมด้วยเถาวัลย์อยู่ทั่วบริเวณ จากการสำรวจ
ไม่พบหลักฐานทางโบราณคดี

๗.๕ ถ้ำคนธรรพ์

ทำเลที่ตั้ง บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
สภาพทั่วไปของแหล่งเดินเท้าจากปากทางถนนสายหลักของบ้านวังหอนไป
ทางทิศตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตร มุ่งหน้าสู่ภูเขาหัวโล้น ผ่านสวนยางพาราของนายอุดม ทองบุรี ข้าม
ทางน้ำสายเล็กๆ ขึ้นเนินไปเรื่อยๆจนพบปากทางเข้าถ้ำ กว้างประมาณ ๑๐ เมตร สูงประมาณ ๑๐ เมตร
ภายในถ้ำเป็นโถงสูงราว ๑๕ เมตร ยังคงมีค้างคาวอยู่อาศัย จากการสอบถามนายอุดม พบว่าภายในถ้ำ
สามารถเดินทางต่อไปได้อีกราว ๑ กิโลเมตร เมื่อสุดทางจะมีทางน้ำไหลผ่าน และมีหน้าผา จากการสำรวจ
ไม่พบหลักฐานทางโบราณคดี

ที่มาของชื่อ ถ้ำคนธรรพ์มาจากเรื่องเล่าว่า เคยมีชาวบ้านเข้าไปเดินเที่ยวในถ้ำนี้
และพบกองหินวางเรียงกันเป็นกลุ่มๆอย่างเป็นระเบียบ จึงนึกสนุก ลองเข้าไปทำให้กองหินกระจัดกระจาย
แล้วกลับออกมา พอวันรุ่งขึ้น ได้เข้าไปเดินเที่ยวในถ้ำอีกครั้งหนึ่ง กลับพบว่า กองหินที่ถูกบิดให้กระจัด
กระจายไปนั้น กลับมากองอยู่อย่างเป็นระเบียบอีกครั้ง และชาวบ้านหลายคนก็เคยได้ลองไปพิสูจน์ดูก็เห็น
เป็นจริงตามนั้น ชาวบ้านจึงลงความเห็นว่า น่าจะเป็นเหล่าคนธรรพ์ที่คอยเฝ้ารักษาถ้ำ อยู่เป็นผู้กระทำให้เป็น
เช่นนี้ จึงพากันเรียกชื่อถ้ำนี้ว่า ถ้ำคนธรรพ์

๗.๖ ศาลพระภูมิน้ำวัดวังหอน

ทำเลที่ตั้ง บ้านวังหอน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
สภาพทั่วไปของแหล่งเป็นศาลพระภูมิทำจากไม้ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ใต้ถุนหน้าวัด
วังหอน ใช้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปและรูปเคารพศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านใน
ท้องถิ่น

หลักฐาน โบราณวัตถุพบพระพุทธรูปทำจากไม้ โดยฝีมือการแกะสลักของช่างใน
ท้องถิ่น โดยมีช่วงอายุสมัยราว ๕๐ ปีมาแล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในพระพุทธศาสนาของชาวบ้าน
ในท้องถิ่น จึงมีการแกะสลักพระพุทธรูปไว้เพื่อสักการบูชา

จากหลักฐานที่พบดังที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านวังหอนมีการเข้ามาอยู่อาศัยของกลุ่มคนหลายรุ่น ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในยุคหินใหม่ เมื่อราว ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว พื้นที่นี้ได้พบหลักฐานที่แสดงถึงร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตที่เข้ามาอาศัย เช่น การพบเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ชิ้นส่วนของหม้อสามขา และเศษภาชนะดินเผา รวมถึงขวานหินขัด ซึ่งต่อมายังคงมีการอยู่อาศัยและใช้ชีวิตของผู้คนเรื่อยมา จนกระทั่งถึงยุคประวัติศาสตร์ที่มีการติดต่อแลกเปลี่ยนและนำเข้าเครื่องมือเครื่องใช้จากภายนอก เช่น ไหสีหูที่พบถึง ๒ ใบ ในพื้นที่แห่งนี้ซึ่งมีใช้ของที่ผลิตได้ในท้องถิ่น แต่เป็นของที่ได้มาจากการติดต่อกับภายนอก โดยแหล่งที่ผลิตไหนั้นอยู่ในจังหวัดสิงห์บุรีบริเวณลุ่มแม่น้ำน้อย ในภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งตรงกับการปกครองในสมัยอยุธยา จะสังเกตได้ว่าชุมชนขนาดเล็กในหุบเขาของภาคใต้สามารถติดต่อกับชุมชนในภาคกลางได้เพราะอาศัยปัจจัยสำคัญคือ เส้นทางน้ำที่ไหลผ่านในชุมชน เช่น คลองวังหอน คลองวังนายพุด คลองสามแพรก ห้วยยาง ห้วยแห้ง ซึ่งสามารถไหลไปลงคลองชะอวด แล้วไหลไปรวมกับแม่น้ำปากพนัง เพื่อออกสู่ทะเลอ่าวไทย ซึ่งเป็นช่องทางติดต่อและรับวัฒนธรรมจากชุมชนภายนอกได้นั่นเอง

๘. การปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนบ้านวังหอน

๘.๑ การปรับใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ทุนทางวัฒนธรรมของสภาพทางธรรมชาติบริเวณชุมชนบ้านวังหอนอันประกอบด้วย ถ้ำที่สวยงาม ป่า เขาและน้ำตกเป็นทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ซึ่งชุมชนและองค์กรในท้องถิ่นควรร่วมมือกันในการนำทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ประโยชน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการใช้เส้นทางถ้ำ นายพุดผานายหมี ถ้ำหนักเหว (ถ้ำคนตบทุหา) ถ้ำคนธรรพ์ และน้ำตกหนานสวรรค์ การจัดการท่องเที่ยวควรให้มีความสัมพันธ์กับประเพณีวันทุเรียนหล่นหรือในช่วงฤดูที่ผลสุก เช่น เงาะ ทุเรียน เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับประทานและซื้อกลับบ้านเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มมากขึ้น หรือการจัดการท่องเที่ยวให้สัมพันธ์กับกลุ่มเยาวชนในบริบทใกล้เคียงที่จัดให้มีการล่องแก่ง เช่น ล่องแก่งหนานมดแดง เป็นต้น เพื่อเป็นการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวให้สัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน นอกจากที่ชุมชนควรมีมัคคุเทศก์นำเที่ยวที่รู้จักพื้นที่และมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องราวของชุมชนบ้านวังหอนเป็นอย่างดีด้วย

๘.๒ การปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมด้านอาชีพ

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของชุมชนบ้านวังหอน คือ เป็นชุมชนต้นน้ำที่แวดล้อมด้วยป่าเขาและธารน้ำหลายสายที่เป็นต้นน้ำของคลองชะอวดและแม่น้ำปากพนัง ประชาชนส่วนใหญ่จึงสัมพันธ์อยู่กับป่าเขาเดิมมีอาชีพหลักในการหาของป่า และสวนผลไม้มีนานาชนิด เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน เป็นต้น

ผลผลิตเหล่านี้เดิมมีจำนวนมากเกินกว่าชุมชนจะบริโภคได้ทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ทำให้ประชาชนจำนวนมาก ประกอบอาชีพการซื้อขายผลไม้ทั้งในลักษณะของผลไม้สดและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทำให้ชุมชนมีรายได้หลักจากป่าเขา นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการปลูกขมิ้นชันเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนมากขึ้น แต่เดิมมีการปลูกพลูจำนวนมากที่ส่งขายชุมชนภายนอก จนได้ชื่อว่าใบพลูจากชุมชนบ้านวังหอนมีคุณภาพดีเป็นที่นิยมของชุมชนภายนอก แต่ปัจจุบันประชาชนนิยมหันมาประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและสวนปาล์มมากขึ้นทำให้วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นชุมชนจึงควรหันมาให้ความสนใจกับทุนทางวัฒนธรรมของบ้านวังหอนและนำทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ดังได้กล่าวมาแล้วเพื่อปรับปรุงและพัฒนาอาชีพของชุมชนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมตามชุมชนที่มีการติดต่อกันมาอย่างยาวนานต่อไป

๘.๓ การปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

ชุมชนบ้านวังหอนมีศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อยู่หลายแห่ง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับทวดน้ำ เวียน ทวดหรือเทวดาน้ำทะเลภูเขา ทวดเขารังดือ ปู่เจ้าสมิงพลาย เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ชาวบ้านนับถือกันมา แต่หลังทศวรรษ พ.ศ.๒๕๓๐ เมื่อมีการสร้างวัดวังหอมพุทธาราม โดยการนำของหลวงพ่อแสง ธมมสโร ในฐานะพระเกจิอาจารย์ที่ศักดิ์สิทธิ์วัดแห่งนี้จึงเป็นที่รวมความเชื่อความศรัทธาของชุมชนในการประกอบพิธีบุญของผู้คนตลอดมา เช่น พิธีกรรมวันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา ประเพณีทำบุญวันสารทไทย ประเพณีวัดลากพระ (วันออกพรรษา) เป็นต้น ซึ่งประเพณีการลากพระ(วันออกพรรษา) เป็นต้น ซึ่งประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้ ชุมชนสามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการสั่งสอนและแนวปฏิบัติทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของผู้คนในบริเวณนี้ ดังเห็นได้จากประเพณีวันสารทไทยหรือประเพณีวันชิงเปรตที่กระทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี เป็นวันที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีก่แก่บรรพบุรุษ บุพการีผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นวันแห่งการรวมญาติมิตรสร้างความสามัคคีให้กับผู้คนและชุมชนและเป็นวันแห่งการบริจาคทานด้วย ซึ่งเป็นการสร้างและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้ผู้คนถือปฏิบัติสืบทอดกันตลอดไป

๘.๔ การปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชน

ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนบ้านวังหอนได้เป็นอย่างดี เช่น การวางแผนในการกำหนดพัฒนาเส้นทางคมนาคมสู่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ หรือการกำหนดแผนในการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมให้กับประชาชนในชุมชน หรือการกำหนดแผนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้องค์กรในชุมชนสามารถนำข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ในการพิจารณากรอบในการทำงานได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม การนำทุนทางวัฒนธรรมไปปรับใช้ในการวางแผนพัฒนานั้นจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้คนในชุมชนด้วย

๘.๕ การปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องท้องถิ่นของเรา

ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมตามที่ได้รับจากผลของการวิจัยครั้งนี้เป็นองค์ความรู้ที่สำคัญของชุมชนบ้านวังบอน ซึ่งประกอบด้วยพัฒนาการของชุมชนและทุนทางวัฒนธรรมตลอดถึงสภาพธรรมชาติแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อการตั้งถิ่นฐาน เป็นความรู้ที่ผู้คนในชุมชนเริ่มลิ้มเลือนในปัจจุบัน ดังนั้นองค์กรในชุมชนและโรงเรียนหรือสถานศึกษาสามารถนำไปปรับให้นักเรียนหรือเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องราวของชุมชนบ้านวังบอน ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนได้เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น